

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Ali je pristojno, da se otroci vodil za nemški jezik (deutsche Sprachlehrrregeln) iz glave učé? Mislim da, in sicer zato, ker

1. Bodo otroci veliko bolj pazljivo poslušali razlaganje, če se jim reče, da bodo to morali iz glave povedati.

2. Ker pri pismenem izdelovanju to otrokom neizrečeno koristi, in se lahko napeljujejo, ako vodilo znajo, da pomoto sami najdejo.

3. Učenik že tako mora pravila slovenskega jezika otrokom prežvekovati, da jih v glavi obderžé, in bi se ravno pljuča izmetal, ko bi še nemške vodila toliko časa moral pripovedovati, da bi jih v glavi obderžali.

Pravijo sicer, da otrokom ni treba vodil iz glave znati, da to v življenju nikakor ni potrebno, da se to vse hitro pozabi, da je škoda za čas, če učenik kaj takšnega zahteva. To je sicer vse res. Iz teh vzrokov je nova metodika v ljudskih šolah skor vse oblikoslovje zaverгла, in v tem stari šoli ravno narobe ravnala. Ali svet je spoznal, da v sredi med obema je resnica; že zahtevajo pedagogi, da naj se po šolah oblikoslovja zopet bolj poprimejo, eni še celó vse novo grajajo in staro hvalijo. Svet je spoznal, da otroci v ljudskih šolah, tudi kadar se maternega jezika učé, brez stalnih ukrojev (definicion-ov) ne morejo shajati. Koliko bolj je to pri naših slovenskih otrocih, kadar se nemškega, njim večkrat čisto neznanega, jezika učé. Te stalne vodila jih bodo pri roki peljale, da se bodo v nemškem jeziku zavedili, znajdlji, in te vodila morajo otroci že iz prvega razreda sabo prinesiti.

Pristopimo sedež k vajam slovensko-nemškim.

C.

1. letati, plavati, zbirati, delati, šivati, jokati, igrati so nedoveršivni časovniki V. oblike po Metelkotovi gramatiki in obderžujejo prvotno glasnico *a* v vseh osebah sedanjega časa.

2. Rezati (režem) skakati (skačem) i. d. v.

Tukaj nahajamo časovnike raznih oblik; vsi tukaj navedeni pa v prvi osebi sedanjega časa glasnico spreminjajo in prejmejo *e* pred *m*. post.: režem; skačem; pojem i. d.

3. Časovniki tukaj navedeni pa prejemajo v sedanjem času (izjemši risam in rajtam) *i* pred *m. n. p.* bojim se, kričim i. dr.

Kako naj učitelj ravná s temi vajami, mu opomba pové.

Učenik pa, ki hoče kaj več znati, kakor ravno otrokom pové, mora poznati oblike časovnika slovenskega, doveršivne in nedoveršivne časovnike i. t. d.

(Dalje prib.)

Pomenki

o

slovenskem pisanju.

XIV.

T. „Enaka je tudi s predlogom *s*, ki se spreminja v slovenščini pred samoglasniki in pred mehкими soglasniki v *z*, pred *nj* pa celo v *š*, n. pr. *s* križa — *z* gore — *ž* njive; *s* trakom — *z* oljem — *ž* njim“.

U. Ali se je vedno tako spreminjal?

T. V stari slovenščini je bilo le *s'* na koncu s terdim polglasnikom (*jer*); pa tudi drugod, v sedanjih slovanskih jezikih se ne spreminja tako zelo, kjer imajo ali *s'* z lastnim znamenjem ali pa *s*, *sa*, *so* itd.

U. Kako je bilo v novi slovenščini?

T. Do poslednjih časov niso bili kej dosledni v tem, ker terdih in mehkih soglasnikov niso na tanko ločili; pisali so časih ravno narobe.

U. Še sedaj se mi zdi neprimerno pisati samo *z* ali *s* posebej kakor besedico!

T. Čutili so to že nekdanj, torej so pisarili nekteri skrižem — *z*bratom, *s'*križem — *z'*bratom, *s'* križem — *z'* bratom, in nedavno so se vendar zedinili v tem, da znamenje ' opušajo.

U. Saj je prav, ker ni lepo in mudi v pisanju.

T. Ker za nekdanji polglasnik nimajo nobenega znamenja, si prav pomagati ne morejo. Vendar rabijo sedaj *z* in *s* pravilno, in sicer *s* le pred terdimi soglasniki.

U. Ti so: *c*, *č*, *f*, *h*, *k*, *p*, *s*, *š* in *t*.

T. Prav. Kadar se začne naslednja beseda s katerim teh soglasnikov, rabi vselej *s*, sicer pa *z*.

3. Časovniki tukaj navedeni pa prejemajo v sedanjem času (izjemši risam in rajtam) *i* pred *m. n. p.* bojim se, kričim i. dr.

Kako naj učitelj ravná s temi vajami, mu opomba pové.

Učenik pa, ki hoče kaj več znati, kakor ravno otrokom pové, mora poznati oblike časovnika slovenskega, doversivne in nedoversivne časovnike i. t. d.

(Dalje prib.)

Pomenki

o

slovenskem pisanju.

XIV.

T. „Enaka je tudi s predlogom *s*, ki se spreminja v slovenščini pred samoglasniki in pred mehкими soglasniki v *z*, pred *nj* pa celo v *š*, n. pr. *s* križa — *z* gore — *ž* njive; *s* trakom — *z* oljem — *ž* njim“.

U. Ali se je vedno tako spreminjal?

T. V stari slovenščini je bilo le *s'* na koncu s terdim polglasnikom (*jer*); pa tudi drugod, v sedanjih slovanskih jezikih se ne spreminja tako zelo, kjer imajo ali *s'* z lastnim znamenjem ali pa *s*, *sa*, *so* itd.

U. Kako je bilo v novi slovenščini?

T. Do poslednjih časov niso bili kej dosledni v tem, ker terdih in mehkih soglasnikov niso na tanko ločili; pisali so časih ravno narobe.

U. Še sedaj se mi zdi neprimerno pisati samo *z* ali *s* posebej kakor besedico!

T. Čutili so to že nekdanj, torej so pisarili nekteri skrižem — *z*bratom, *s'*križem — *z'*bratom, *s'* križem — *z'* bratom, in nedavno so se vendar zedinili v tem, da znamenje ' opuščajo.

U. Saj je prav, ker ni lepo in mudi v pisanju.

T. Ker za nekdanji polglasnik nimajo nobenega znamenja, si prav pomagati ne morejo. Vendar rabijo sedaj *z* in *s* pravilno, in sicer *s* le pred terdimi soglasniki.

U. Ti so: *c*, *č*, *f*, *h*, *k*, *p*, *s*, *š* in *t*.

T. Prav. Kadar se začne naslednja beseda s katerim teh soglasnikov, rabi vselej *s*, sicer pa *z*.

U. To je lahko. Kako pa je zastran *z* in *š*? Ali se mora *z* vselej spreminjati pred *nj* v *š*?

T. Res sega *i* ali *j* časih celo čez svojega bližnjega sosedo (*l* ali *n*) nazaj ter spreminja sikavce v šumevce; p. poslati — pošljem; misliti — pomišljevati; voziti — vožnja; prositi — prošnja. Po tem so jeli nekteri pisati, kakor se sim ter tje čuje tudi v govorjenji: *š* njim, *š* njive, *iš* njega.

U. Celo *breš* ali *prež* njega in *češ* njo sem že tu in tam vidil. Kake misli si ti v tej reči?

T. Tistih znamenj nad pismeni sploh nimam rad; torej je moja misel ta, da se v pisanji opusti tisto znamvanje ter bravcu prepusti izreka. Kjer se govori *čež* njo, *ž* njim, *brež* njega, naj se govori, sicer pa čisto piše, kakor pišejo drugi Slovani: *z* njim, *z* njo, *brez* njega, *čez* njivo itd.

XV.

U. S tem se vjema nekako predlog *k*; časih berem namesti njega *h*.

T. Tega tudi nekdej ni bilo. Pisali so le *k'* s terdim polglasnikom (*jer*) na koncu; pozneje je *jer* odpadel, in ker se je nekterim *k* pred terdimi soglasniki, zlasti pred *k* ali *h* preterd zdel, so ga spremenili v *h*.

U. Bral sem, da gorenski ali sploh zahodnji Slovenci *k* spreminjajo v *h* pred *g*, *k*, *c*, *č* in *š*: *h* gori, *h* koncu, *h* cesti, *h* čelu, *h* ženi. Ali gre to posnemati?

T. Še zdaj Slovenec sploh ne dela tega razločka, nekdej ga tudi ni delal, in pri družih Slovanih (*k*, *ka*) *ga* tudi ni. O tem sem ravno tiste misli, ktere sem o *z* in *š*: Naj se prepusti izreki po raznih krajih ter piše vsegdar *k*: *k* bratu, *k* sestri, *k* cesti itd.

U. Pisati čem tedaj le *z* njim, *brez* nje, *čez* njivo, in *k* čelu, *k* hribu, *k* gori itd. —

XVI.

U. „Vaščani, piščet, beliščci, košček, voščeni ca, itd.“ se bere v najni knjigi; zakaj se midva ne pomenkujeva tako in zakaj najni pomenki niso pisani s *šč*?

T. Kakor marsikaj družega je tudi pisme *šč* v slovenski

pisavi v kratkem nekoliko tiste veljave spet dobilo, ktere je nekdanj veliko več imelo.

U. Tedaj se je v staroslovensini *šč* pisalo?

T. Pisalo se je, ali imelo je večidel lastno znamenje v stari abecedi.

U. Ali se je tudi tako izgovarjalo, kakor se zdaj izrekuje?

T. Po nekterih se je glasilo *št*, po družih *šč*, in spet po družih *šč*.

U. Kako pišejo Hrovatje, Serbi ali drugi Slovani?

T. Tisti, kteri imajo staro azbukó, imajo posebno znamenje; in eni pišejo *st* eni pa *šč*: pušten, odpuščenje, igralište, dvo-rište ...

U. Kako so ravnali pisatelji v novoslovensini?

T. V XVI. stoletju se najde večkrat, vendar sim ter tje samo *sč*: *isčem*, *kerščanski* ali *karščanski* nauk, *gosposčina*, *odpuščenje* itd.; poznej so pisali skorej sploh le *š*, v novejših časih pa se poprijemajo mnogi spet pisave *šč*.

U. Ali se pa tudi govori kod po Slovenskem?

T. Po vzhodnjih ali jutranjih, tudi po notranjih krajih Slovenstva se čuje precej na tanko, po zahodnih izgovarjajo *š*, vendar nekoliko bolj ostro in terdo memo navadnega. V sredi Slovenije se pač ne čuje v navadnem govoru.

U. Zakaj se *ga* midva ogibava v pomenkih o slovenskem pisanju, ker *ga* rabijo sedanji čas tako glasoviti pisavci?

T. *a)* Ker mi žali uho (bodi si *šč* ali *št*); *b)* žali oko, in *c)* moti ter zaderžuje roko v pisanju, — tiste kljuge ali rogovile molijo navkviško ter bôdejo v oči, in zlasti nektre besede so po tej pisavi vse ščetinaste; *d)* večina Slovencev vendar ne izrekuje prav *šč*, in *e)* mnogim, premnogim bi se morebiti celo smešno zdelo, ko bi očitno jel govoriti tako. V nekterih besedah še meni zvoní prav priskutno in neprijetno, p. *kerščanska* vera; *voščim*, *voščilo* — kakor bi bilo iz *voska*, kar se *vošči* komu za god, — ali pa *koščate* drevesa, kakor da bi bile iz *kosti*!

U. Od kod je vendar beseda *vošiti*, *vošilo*, da pišejo eni *vošiti*, *voščilo*?

T. Besedo *vošiti* razlagajo eni *a)* iz nemškega *wünschen*, eni pa *b)* iz nekdanjega *veštati* ali *veščati* (*loqui*, *praedicare*, *consilium dare*) skorej tako, kakor iz *vedem* — *vodim*, *vezem* — *vozim* itd.; toda iz tega imamo mi menda

večati, dasi v nekoliko drugačnem pomenu. — Bere se v prav veljavni knjigi, da je v š e č nam. vo š e č (optatus) iz vošiti; vendar še ni nikomur na misel prišlo pisati v š e č nam. v š e č, kar bi se iz doslednosti móгло iz vo š čiti.

U. Kako se pa beseda košat razlaga? Da se ne sme pisati koščato drevo, se tudi meni dozdeva.

T. Beseda košat se razlaga iz kosa (capilli, Zopf, tudi rus. in serb.); od tod k ô sem (Bund z. B. Flachs) prediva, kosat, kosast, košat (nam. kosjat, ästig, ausgedehnt), kosmat (hirsutus) itd.

U. Torej pa le pravilno ne rabijo š č!

T. In dostikrat se napak pisari, kjer bi se ne smelo.

U. Kdaj, v katerih besedah se ima prav za prav pisati?

T. To določiti je težko. V mnogih smo ga čisto zgubili, kjer je nekdanj bilo; v nekterih se je v š, v nekterih v č spreverglo itd.

U. Ali se ne da terdno pravilo postaviti, po katerem naj se piše?

T. Š č nastane iz terdih soglasnikov: sk, st, sc, sc, ck, gt, ht, kt, zc itd. p. iščem — iskati, puščati — pustiti; kosček — košček; pišče — picek; nihče — nišče; ščit in škit; plašč — plahta; družčina — drugsk — družsk-ina; meščan — mest — mešk-jan itd.

U. Ali imava še kaj vzrokov, da ne piševa v svojih pomenkih š č?

T. Nekaj sem jih že povedal; imam jih še nekaj, in sicer: f) ker nimamo sedaj lastnega znamenja za ta glas. Nekdaj so ga imeli; toda eni so ga razvezali pisaje št, eni š č ali celo š č. Uno je meni bolj v š e č, pa je v slovenšini manj navadno. — g) Kakor na zahodnji strani izgovarjajo v teh zadevah le ojštri š, tako se mi zdi, da tudi na vzhodnji ne izrekujejo prav na tanko š č, ampak š č. Da je to verjetno, posnamem tudi iz tega, ker so naši nekdanji pisatelji rabili š č nam. š č: kersčanski, iščem itd.; in to meni tem bolj dopade, ker zgine vsaj ena rogovila ali kljuka po našem pravopisu, da ni treba dveh (v) zaporedoma. h) V znanstvenih spisih in knjigah za visoke šole, za učene ljudi, za tako zvane jezikoslovce naj bi že bilo, da se razlaga ali izpeljava sim ter tje lože razvidi; za ljudstvo, za priproste bravce se mi celó nepotrebno zdi. Tega pa nikakor ne razumem, da se celo naši časnikarji poprijemajo tega pisanja,

oni, ki vendar v naglici, kar se da, kratijo in kračijo lepi jezik slovenski!...

U. Kteri svet mi daš na vse to, — kdaj čem pisati *šč*?

T. Moja misel je ta: ali *a*) napravimo lastno znamnje, lastno pisme za ta glas, ali *b*) ostanimo pri navadnem *š*, ali pa *c*) pišimo, kakor so poskušali v XVI. veku, *šč*, ker je vsaj nekoliko manj osorno in ne kazi tolikanj pisma, ne žali ne očesa ne ušesa.

U. Popolnoma se blezo vendar ne moremo ogniti *šč*, post.: košček, ubošček, ščapin, Leščan, Novomeščan itd.

T. V besedi košček je nepotrebna ta pisava (*šč*), in bolje je pisati košek iz kosec; ubošček iz ubošec, in *š* se le zavoljo naslednjega *č* ostro izrekuje; namesti ščapin sem jaz slišal le capin iz capa; iz Lesce se prav lepo da razlagati in pisati Lesčan; tako tudi Novomeščan itd. Moj svet je torej, da se piše, kadar je treba, *šč* nam. *šč*.

U. Dejva poslej pisati tako, serčnost veljá!

P a š n i k.

Pravo spoznanje učiteljskega stanu. Vsak učitelj mora spoznati, da poprej, preden postane kdo učitelj in hoče ljudi izobraževati, mora biti sam dober človek, t. j. pravi izgled in ogledalo za svoje učence. Učitelja morajo vsi njegovi učenci lepo spoštovati; on pa mora biti tudi spoštovanja vreden, in vsak učenec mora biti prepričan, da je učitelj človek, kterege vsi razumni in dobri ljudje cenijo in ljubijo zavoljo tega, ker je umen in njih dobrotnik. Učitelj mora biti odkritoserčen do svojih učencev, če hoče, da so mu tudi odkritoserčne otroške serca, in po teh serca staršev. Učitelj mora svojim učencem podariti ves svoj čas, ves svoj trud, vso svojo skerb, ljubezen in vsega. — Ljubi učiteljski brat! bodi pravičen in dobrotljiv do vsakega! Delaj vselej in vse s keršansko ljubeznijo in miloserčnostjo; ljubi druge iskreno, da bodo drugi tebe ljubili; postreži vsem, in tudi drugi bodo tebi postregli; bodi pravi oče svojim učencem, pa bodo tudi oni tvoji dobri otroci; pazi vedno na svoje učence, pa bodo tudi oni marali za tvojo besedo. Nobenega otroka ne odlikuj preveč od drugih, če se sam ne odlikuje, in ki to zasluži. Če so starši kterege otroka pre-